

Вважаємо, що юридична термінологія теж репрезентує, а не відтворює правову дійсність, позаяк позначає як предмети, так і поняття, і концепти з правової дійсності.

Рябоконт Є.О., доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ ТЕРМІНА “ПРАВОНАСТУПНИЦТВО” У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) як центральний нормативний акт, що врегульовує питання динаміки цивільного обороту, забезпечує перехід майна, прав та обов’язків від одних суб’єктів правовідносин до інших, для позначення такого переходу у низці норм оперує поняттям “ правонаступництво” і похідними від нього термінами. Так, частина 1 ст. 104 регламентує, що у разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов’язки переходять до правонаступників. Стаття 107 визначає особливості правового статусу правонаступників юридичної особи, з урахуванням особливостей конкретного виду реорганізації юридичної особи. Частина 5 ст. 147 ЦК України передбачає можливість переходу частки товариства з обмеженою відповідальністю до правонаступника юридичної особи-учасника товариства. Норма ч. 2 ст. 144 ЦК України дозволяє особі, яка має намір набувати право власності на майно на підставі набувальної давності, приєднати до часу свого володіння річчю увесь час, протягом якого цим майном володіла особа, чийм спадкоємцем (правонаступником) вона є. Із змісту пункту першого ч. 1 ст. 512 ЦК випливає, що правонаступництво може бути підставою заміни кредитора у цивільному зобов’язанні з переходом до нового кредитора прав попереднього з таким же об’ємом і змістом вимоги.

У деяких нормах поняття правонаступництва використовується для підтвердження існування певного суб’єктивного права або обов’язку у разі виходу зі складу правовідносин попереднього суб’єкта. Наприклад, ч. 3 ст. 730 ЦК України наділяє правонаступників жертвувача правом вимагати

розірвання договору про пожертву, якщо пожертва використовується не за призначенням; ст. 770 ЦК України передбачає презумпцію переходу прав та обов'язків наймодавця за договором найму до його правонаступників, яка може бути спростована домовленістю сторін; ст. 995 цього акта встановлює, що права та обов'язки юридичної особи-страхувальника за договором особистого страхування переходять до її правонаступників.

Надзвичайно важливою для забезпечення ефективного цивільного обороту є ч. 1 ст. 178 ЦК України, у якій закріплюється ознака оборотоздатності об'єктів цивільних прав, які можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Ураховуючи те, що до числа об'єктів цивільних прав ЦК України (ст. 177) зараховує, в тому числі, і майнові права, останні володіють ознакою оборотоздатності такою ж мірою, як речі, гроші, цінні папери тощо, і можуть переходити від одних суб'єктів цивільних правовідносин до інших.

Попри безсумнівну важливість правонаступництва в механізмі забезпечення цивільного обороту, ЦК України не наводить визначення цього інституту. Семантичний аналіз цього поняття свідчить про те, що ним позначається збереження, перехід майна, вимог, прав, тобто майнового активу від попереднього його носія (правопопередника) до нового (правонаступника). Водночас зі змісту деяких наведених норм випливає, що у порядку правонаступництва можуть переходити також обов'язки, а в деяких випадках обов'язки можуть складати єдиний предмет правонаступництва (наприклад, у випадку укладення договору переводу боргу). З огляду на викладене з метою точнішого відображення цим терміном сутності правовідносин доцільніше використовувати не поняття “ правонаступництво”, а поняття “наступництво”, яке може охоплювати перехід як прав, так і обов'язків суб'єктів.

В юридичній літературі термін правонаступництва традиційно розуміється як перехід прав та обов'язків, що належать одному суб'єкту, до іншого (Д.В. Носов, Б.Б. Черепакін, О.О. Ягельницький та ін.). Автори, які відстоюють інший погляд на

правонаступництво, стверджують про те, що оскільки суб'єктивні права та юридичні обов'язки – категорії ідеологічні, вони не здатні ні передаватися, ні переходити до інших суб'єктів. Тому правонаступництво є нічим іншим, як припиненням права (обов'язку) у попереднього носія, і виникнення на його підставі права (обов'язку) у нового носія (В.А. Белов, В.А. Рясенцев, В.С. Толстой та ін.).

На сьогодні зазначені аргументи мають оцінюватись з урахуванням положень центрального акта цивільного законодавства – ЦК України, із змісту якого беззаперечно випливає оборотоздатність майнових прав (обов'язків), тобто визнана законом можливість права та (або) обов'язку переходити до нового суб'єкта, із можливим збереженням усіх інших особливостей правовідношення, в якому перебував правопередник. Тому правонаступництво є похідною підставою набуття прав та обов'язків, що підкреслює взаємозв'язок і зумовленість правовідношення правонаступника з правовідношенням правопередника, а тому породжує зміну цивільного правовідношення, а не припинення попереднього і виникнення нового правовідношення. У цьому аспекті правонаступництво є нерозривно пов'язаним з поняттям “юридичні (цивільно-правові) наслідки”, до числа яких належать виникнення, зміна та припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 202, ч. 1 ст. 626 ЦК України).

Чурпіта Г.В., доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАЯВНИКИ ТА ІНШІ ЗАІНТЕРЕСОВАНІ ОСОБИ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Цивільне процесуальне законодавство України серед осіб, які беруть участь у справах окремого провадження, називає заявників, інших заінтересованих осіб та їхніх представників (ч. 2 ст. 26 ЦПК України). Крім того, як випливає із ч. 3 ст. 26 ЦПК